ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԱԺՈՂՈՎՈՒՄԸ

կա 1939 թ.

ԾՐԱԳՐԵՐ
ՎՈՉ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ
IV—X ԴԱՍԱՐԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵԵՐԵՎԱՆ 1937

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ

Տարական յեվ միջնակարգ դպրոցների վարչություններ

491.99(071.2)

ՍՏՈՒԳՎԱԾ է 1961 թ.

ԾՐԱԳՐԵՐ

ՎՈՉ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒ
IV—X ԴԱՍԱՐԱՆ

Ա II 23079 1099

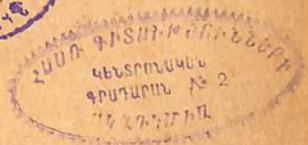

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ 1937

Տեխ. խմբագիր՝ Հ. Կ ո ր ո ղ յ ա ն
Սրբագրիչ՝ Ս. Փ ա ր ս ա դ ա ն յ ա ն

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ԾՐԱԳԻՐ ՎՈՉ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ

Հայոց լեզուն վոչ հայկական դպրոցներում ավանդելու ժամանակ հաշվի պիտի առնել, վոր սովորողները մայրենի լեզվից դրաված են, գիտեն քերականության հիմունքները։ Ուստի յուրաքանչյուր քերականական կատեգորիա անցնելիս պետք է հենվել մայրենի լեզվի գիտության վրա։ Այս հաշվով ել կազմված է հայոց լեզվի ծրագիրը։ 4 յեվ 5-րդ դասարանների ծրագիրը տրված է իբրև լեզվի գործնական ուսուցման ծրագիր, միաժամանակ և նախապատրաստություն հայոց լեզուն սիստեմատիկ կերպով անցնելու համար։ 6-րդ դասարանում տրված է պարզ նախադասության ուսումնասիրությունը և գոյականի հոլովման ուսուցումը։ 7-րդ դասարանում տրված է թվականի, դերանունների և բայի ուսուցումը, ըստ վորում պահանջվում է ուշադրություն նվիրել հիմնականում անձնական և ցուցական դերանունների հոլովման և բայերի կանոնավոր խոնարհման վրա։ Բայերի վոչ կանոնավոր խոնարհման մասին պետք է ընդհանուր դաղափար տալ միայն և պրակտիկ կերպով սովորեցնել գործածելու լեզվի մեջ։ 8-րդ դասարանում, նկատի ունենալով ժամերի թիվը, տրված է մակբայի, կապի, շաղկապի, ձայնարկության և բառակազմության ուսումնասիրությունը։ 9-րդ դասարանում տրված է շարահյուսություն (պարզ և բարդ նախադասություն), վորով և ավարտվում է քերականության ուսուցումը։ 10-րդ դասարանում քերականությունից նոր նյութ չի տրվում, հանձնարարվում է միայն կրկնել անցածը։

Գրավոր և բանավոր խոսքի ծրագիրը տրված է հաջորդական կերպով, հեշտից դեպի դժվարը սկզբունքով։

Ծրագիրը կազմելիս նկատի յե առնված և այն, որ ոչ լրիվ միջնակարգ դպրոց ավարտողը հայոց լեզվի քերականությունից ունենա մի ամփոփ գիտություն, հիմնականում գիտենա նախադասության վերլուծությունը, խոսքի մասերը, հոլովումը և խոնարհումը։

ՈՒՍՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ (4-ՐԴ դաս.)

Բանավոր խոսք

Նախապատրաստական զրույցի դասեր (15 որ)։

Զրույցի դասերի նյութը վերցնել աշակերտի շրջապատից, նկատի ունենալով նաև մայրենի լեզվի և հայրենի մեջ գտնվող ընդհանուր բառերը (գպրոց, պիոներ, հոկտեմբերիկ, ընտանիք, գյուղի կամ քաղաքի գլխավոր զբաղմունքներ, կոլխոզ, ֆաբրիկա, հիմնարկներ, կազմակերպություններ, տարվա յեղանակներ և այլն), նաև հաշվել մինչև 100։ Առարկաների անունները և գործողությունները սովորում են պարզ նախադասությունների միջոցով.

Զրույցի պարապմունքների ժամանակ աշակերտները պետք է յուրացնեն 80 — 100 բառ, վորից հետո հնարավոր է անցնել գրաճանաչության։

Այս շրջանում աշակերտները պիտի սովորեն հասկանալ ուսուցչի ասածը դասարանական կյանքի և աշխատանքի պայմաններում (բարևել, կատարել այս կամ այն հանձնարարությունը, պատվերը), կարողանալ պատասխանել տրված հարցերին։

Զրույցի դասերի ժամանակ պետք է զարգացնել կանոնավոր արտասանության ունակություններ։ Դիտել և յուրացնել տալ ճիշտ արտասանությունն այնպիսի բառերի, վորոնց մեջ հանդիպում են սովորողի մայրենի լեզվին վոչ սովոր հնչյուններ (ը, ձ, ծ, ճ, ջ, ղ, թ, ժ, պ, և այլն)

ԳՐԱՃԱՆԱՉՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Գրաճանաչությունը պետք է անցնել հնչական-վերլուծական-համադրական մեթոդով։ Հենց առաջին դասից պետք է բառերը վանկերի բաժանել, վանկերից դուրս բերել հնչյուններ։

Նախ հիմնականում պետք է անցնել այն տառերը, որոնք կան տվյալ աշակերտի մայրենի լեզվի այբուբենում և ապա միայն մյուսները։

Կարողանալ առանց տառեր բաց թողնելու և կրկնություններ կարդալ ամբողջական բառեր, պարզ և մատչելի բառերից կազմված պարզ նախադասություններ, ուսուցչի կողմից գրատախտակին գրված բառեր և կարճ գրություններ, դասագրքի մատչելի հոդվածներ ու վոտանավորներ, ինչպես և իր ու իր ընկերների ձեռագիր տեքստը։ Հետևել, որ իր կարդացածն ու արտասանածը լինեն կանոնավոր, կետադրության և առոգանության նշանների համաձայն։

ԳՐԱՎՈՐ ԽՈՍՔ

Ուսուցչի անմիջական հսկողությամբ սովորել մաքուր, կանոնավոր և պարզ տառերով գրել։ Առանձին ուշադրություն դարձնել գեղագրության վրա։ Կարողանալ առանց տառ բաց թողնելու, ամբողջական բառերով, գիտակցորեն և ճիշտ արտագրել գրատախտակից։ Կարողանալ գրել ուսուցչի արտասանած՝ ուղղագրական տեսակետից հեշտ բառերը, որոնց գրությունը համապատասխանում է արտասանությանը, և պարզ նախադասություններ։ Նախապես վարժ կարդալ սովորելուց հետո կարողանալ դասագրքի ձեռագրից և տպագրից արտագրել և դիտողական թելադրությամբ կարճ նախադասություններ գրել։

Գրատախտակի վրա նախապես ապահովելով գրվելիք բառերի ուղղագրությունը, սովորեցնել կատարած աշխատանքների մասին 1—2 պարզ նախադասություններով որագիր կազմել 4—5 հարցից բաղկացած անկետա լրացնել, պարզ հասցե գրել, հարցերին գրավոր պատասխաններ տալ։

ԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Կարողանալ նախադասությունը բառերի բաժանել, բառերը՝ վանկերի, և վանկերը՝ հնչյունների։ Կարողանալ հարցերի ոգնությամբ գտնել նախադասության մեջ իրար հետ կապ ունեցող բառերը։

Հարցերի ոգնությամբ կազմել պարզ նախադասություններ՝ պահպանելով համաձայնության կանոնները։ Գրության և

արտասանության անհատական պատասխանությունը, հնչյուն և տառ, ձայնավոր և բաղաձայն հնչյուններ, մեծատառ և փոքրատառ, այբուբեն։ Ծանոթություն «և» սղագրության նշանին։

Տողադարձի պարզագույն դեպքերը։

Ցեղակի և հոգնակի—«ներ» և «ներ»։

«Ը» ձայնավորը բառասկզբում և բառավերջում։

ՈՒՍՄԱՆ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (5-րդ դասարան)

Բանավոր խոսք

Ամփոփ կերպով վերհիշել և կրկնել նախորդ տարվա վարժությունները։ Հարցերի միջոցով սովորած հոդվածների բովանդակությունը համառոտ վերարտադրել։

Բառապաշարի հարստացումը ընտանի և վայրի կենդանիների ու թռչունների, տեղական ծանոթ բույսերի և փոխադրական միջոցների անուններով։ Ուսուցչի հարցերի ոգնությամբ պարզ և արտահայտիչ նկարների մասին կազմել բանավոր շարադրություններ։ Յուրացրած բառերի քանակը նախորդ տարվա հետ միասին, պետք է լինի առնվազն 700—800։

Ընթերցանություն

Դասագրքի հոդվածների ընթերցանություն՝ պահպանելով կետադրության և առոգանության նշանների կանոնները։

Անհատական (և յերբեմն խմբովին) բարձրաձայն ընթերցանություն։

Պատասխանել անցած հոդվածի շուրջը տրված հարցերին։

Հոդվածները մասերի բաժանել և մասերը վերնագրել։

Կարդացածից անհասկանալի բառերը կամ նախադասություններն առանձնացնելու ունակություն։

Ծանոթանալ գրքի անվանը, հեղինակին, յանկի միջոցով գտնել պահանջված հոդվածը։

Գրավոր խոսք

Շարունակել մաքուր, գեղեցիկ, կանոնավոր և ընթեռնելի գրելու վարժությունները։

Գրատախտակից արտագրել դասարանում նախորոք մշակված հոդվածների ծրագրերը։

Ուսուցչի օգնությամբ մի քանի պարզ նախադասություններով ոգագիր կազմել։

Կարողանալ գրավոր պատասխաններ տալ տրված պարզ հարցերին։ Շարադրել՝ նախապես կազմված գրավոր պարզ ծրագրի համաձայն։

Գիտակցական արտագրություն, թելադրություն և մի քանի նախադասություններից կազմված շարադրության նյութ դարձնել կատարած աշխատանքների նկարագրությունները և անցած հոդվածների համառոտ բովանդակությունը։

Ուսուցչի օգնությամբ շարադրություն գրել պարզ նկարների բովանդակության մասին։

Նախորոք ապահովելով գրվելիք բառերի ուղղագրությունը՝ տալ տնային արտագրություն։

Ունենալ ուղղագրական և բացատրական բառարան։

Քերականություն յեվ ուղղագրություն

Շարունակել պարզ նախադասություն կազմելու վարժությունները։

Հարցերի օգնությամբ վորոշել նախադասության գլխավոր անդամները։

Ուսուցչի օգնությամբ և ինքնուրույն կերպով լրացնել նախադասությունների մեջ բաց թողած կամ հարցերով փոխարինված բառերը։

Ցենթակայի և ստորոգյալի համաձայնությունը դեմքով և թվով։

Գաղափար գոյականի մասին. գոյականի թիվը. հատուկ և հասարակ գոյական անուն. մեծատառի գործածության բոլոր դեպքերը. վորոշիչ հոդը («ը» կամ «ն») և նրա գործածությունը։

Գոյականների փոփոխումն ըստ տրված հարցերի։

Նույնանիշ և հականիշ բառեր։

Ծանոթություն պարզ և բարդ բառերին։

Գաղափար բառի արմատի մասին։ Հնչյունափոխություն «ու» և «ի» ձայնավորների փոխվելը հնչվող, բայց չգրվող «ը»-ի (տուն, տնակ, կիր, կրաջուր), «է» ձայնավորի փոխվելը «ի» ձայնավորի (հրավեր, հրավիրել)։

Ծանոթությունածանցների և ածանցավոր բառերի մասին. ածանցավոր բառեր, նախածանցներ՝ ան, ապ. դժ, տգ *և այլն. վերջածանցներ՝* իկ, ակ, ուհի, ոց, արան, եղեն, *և այլն։*

«Ը» ձայնավորի և «յ» ձայնակապի գործածության վերաբերյալ ուղղագրական վարժություններ։

Ոժանդակ բայն առանձին գրելու վարժություն։

Գիտենալ տառերի այբուբենական կարգը։ Գրավոր աշխատանքների ժամանակ ուղղագրական բառագրքույկից ոգտվելու վարժություն։

Գիտենալ բոլոր կետերի անուններն ու նրանց նշանակությունը։

ՈՒՍՄԱՆ ՅԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (6-ՐԴ դասարան)

Բանավոր խոսք

Բանավոր զրույց։ Ուսուցչի հուշող հարցերի ոգնությամբ կարողանալ պարզ և կապակցված ձևով տեղեկություններ հաղորդել կատարած աշխատանքների, հանձնարարությունների և վորևե դեպքի մասին։

Հոդվածի բովանդակությունը պատմելու վարժություն՝ հարցերով և առանց հարցերի։

Շարունակել բառապաշարի հարստացումը սոցիալ-քաղաքական և տեխնիկական բառերով։ Մայրենի լեզվով կարդացած հոդվածների բովանդակությունը հայերենով կարճ հաղորդելու ունակություն։

Ընթերցանություն

Դասագրքի հոդվածները կարդալ ճիշտ առոգանությամբ և տրամաբանական վորոշակի շեշտով։

Լուռ կարդալ։ Դերերով կարդալ։

Անգիր անել փոքր և պարզ վոտանավորներ։

Բնագրում գտնել տրված հարցերին համապատասխանող հատվածներ։

Կարողանալ նշել և հարցնել անհասկանալի և անծանոթ բառերը և արտահայտությունները։

Գրավոր խոսք

Նախորդ դասարանում անցած գիտելիքների կրկնություն և խորացում։ Ավելի արագ և ազատ, ավելի մաքուր և պարզ գրելու վարժություն։ Քերականությունից անցած կանոնների շուրջը գրավոր վարժություններ։ Ստուգողական թելադրություն։ Արտագրություն։

Գրավոր պատասխանել մի քանի պարզ հարցերի։ Անգիր սովորած փոքր վոտանավորները հիշողությամբ գրել։

Գիրականություն, ուղղագրություն յեվ կետադրություն

Նախադասություն՝ գլխավոր անդամներ. լրացումներ. յենթակայի լրացումներ. սահմանալի լրացումներ. համառոտ նախադասություն. ընդարձակ նախադասություն. հարցական, բացականչական, հրամայական, պատմողական նախադասություններ. համադաս անդամներով նախադասություն, կետադրություն։

Համեմատություն մայրենի լեզվի շարահյուսության հետ։

Հնչյունաբանություն. — Ձայնավոր և բաղաձայն հնչյուններ, բաղաձայնների սահմանազատումն ըստ արտաբերման տեղի, ըստ արտաբերման յեղանակի, ըստ վորակի հնչյունավոխություն, բառ, վանկ, տողադարձ։

Ձևաբանություն.—Խոսքի մասեր՝ գոյական, ածական, թվական, դերանուն, բայ, մակբայ, կապ, շաղկապ, ձայնակցություն։

Գոյական. — Գոյականների հոլովումը, հոլովները՝ ի, ու, ան, հոլովում.

Ծանոթություն մյուս հոլովումներին.

Համեմատություն մայրենի լեզվի գոյականների հոլովման հետ. Նախադասություն, վերլուծություն ըստ անդամների։

Ուղղագրական վարժություններ.—Շատ գործածական ածանցները՝ ույթ, ային, իզմ, ացիա և այլն։ Ռ և ր, զ և խ, գ և ֆ, և նման տառերի ուղղագրությունը։

Շարունակել կետադրության գործածության վերաբերյալ վարժությունները. գիտենալ թե ուղիղ խոսքից առաջ ինչ նշան և գրվում. ուղիղ խոսքն ինչ նշանների մեջ ենք առնում, ուղիղ խոսքն ու պատմողի բառերն ինչ նշաններով են բաժանվում (ստորակետ և գիծ) ինչ նշան և գրվում բառի զեղչման և թվարկության ժամանակ, նախադասության կրկնվող անդամներն ինչ կետերով են բաժանվում։

ՈՒՍՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (7-ՐԴ դասարան)

Ընթերցանություն

Գեղարվեստական, հասարակագիտական-քաղաքական և գիտական մատչելի հոդվածների ընթերցանություն դասագրքից և թերթերից։

Փոքր և մատչելի գրքույկների ընթերցանություն։ Զարգացնել գրքից և լրագրից ոգտվելու հետևյալ ունակությունները՝

ա) Ուսուցչի ոգնությամբ գրքերում և լրագրերում վորոնել հետաքրքրող հարցերի պատասխանները։

բ) Կարդացածի մասին տպավորություններ հաղորդել։

գ) Գրքում նկարագրված դեպքերին ու անցքերին գնահատական տալ։

Բանավոր յեվ գրավոր խոսք

Կապակցված ձևով բանավոր վերարտադրել իր տպավորությունները տեսածի, լսածի և կատարած աշխատանքների մասին։

Կարողանալ պատմել կարդացած գրքույկների համառոտ բովանդակությունը և իր տպավորությունները։

Հոդվածի, զրույցի, եքսկուրսիայի, աշխատանքների և առաջադրված խնդիրների մասին ուսուցչի ոգնությամբ գրել շարադրության պլանը և բովանդակությունը։

Քերականություն յեվ ուղղագրություն

Անձական.—Անձականի տեսակները. համեմատության աստիճանները, համեմատություն մայրենի լեզվի անձականների հետ։

Դերանուններ. — Դերանունների տեսակները. անձնական և ցուցական դերանունների հոլովումը. համեմատություն մայրենի լեզվի դերանունների հետ։

Բայ. — Խոնարհում. ծանոթություն դերբայներին. յեղանակային ձևեր. ոժանդակ բայ. սահմանական յեղանակի բոլոր ժամանակները. հրամայական, ըղձական, պայմանական և հարկադրական յեղանակները։ Ծանոթություն ժխտական խոնարհման։ Գաղափար վոչ կանոնավոր խոնարհումների մասին։ Բայերի ուղղագրությունը։

Համեմատություն մայրենի լեզվի բայերի և խոնարհման հետ։

ՈՒՍՄԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (8-րդ դասարան)

Ընթերցանություն

Դասագրքի հոդվածների սահուն ընթերցանություն։

Գեղարվեստական, հասարակագիտական, գիտական և տեխնիկական հանրամատչելի բրոշյուրների ընթերցանություն։

Անծանոթ բնագիրը բառարանի ոգնությամբ հասկանալու ունակություն։

Լուռ ընթերցանություն՝ գրքով աշխատելու կապակցությամբ (պլան կազմել, ցիտատ և այլն)։ Տնային ընթերցանություն ուսուցչի ցուցմունքներով։

Ունենալ նոր սովորած բառերի բառարան։

Բանավոր յեվ գրավոր խոսք

Կապակցված կերպով հարցերի ոգնությամբ պատմել իր տպավորությունները ժողովների, հանդեսների և այլ յերևույթների մասին։

Համառոտ կերպով պատմել դասագրքից և թերթերից կարդացած հոդվածները։ Սովորած հոդվածի գրավոր համառոտ և պարզ շարադրություն։

Կազմել կարդացած հոդվածի պարզ պլանը։ Գրել լոզունգ և պլակատ։ Նախորոք մշակված պլանի ոգնությամբ պարզ թեմայի մասին գրել շարադրություն։ Գործնական գրություններ (արձանագրություն, պայմանագիր և այլն)։

Գրավոր վարժություններ քերականության կանոնների շուրջը։ Թելադրություն և շարադրություն։

Քերականություն յեվ ուղղագրություն

Մակբայ. — *Մակբայի տեսակները։*

Կապ. — *Կապի տեսակները։*

Համեմատություն մայրենի լեզվի կապերի հետ։

Շաղկապ։

Զայնարկություն։

Բառակազմություն. — *Պարզ և բարդ բառեր. ածանցավոր բառեր. նախածանցներ և վերջածանցներ։ Բարդ ածանցավոր բառեր։ Բարդ բառերի և ածանցների ուղղագրությունը։*

Համեմատություն մայրենի լեզվի բառակազմության հետ։

Նախադասության վերլուծությունն ըստ անդամների և խոսքի մասերի։

ՈՒՍՄԱՆ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (9-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ)

Բանավոր յեվ գրավոր խոսք

Բանավոր զեկուցում պլանով։

Կազմել շարադրության մանրամասն պլանը (նախաբանով և վերջաբանով)։

Կազմել պարզ կոնսպեկտ։

Գեղարվեստական յերկերի պարզ քննադատական վերլուծություն։

Ցիտատներ հավաքել վորոշ թեմայի համար։

Կազմել բարդ արձանագրություններ. թղթակցություն պատի լրագրին։

Քերականություն յեվ կետադրություն

Պարզ նախադասության ուսումնասիրության սիստեմավորում, բարդ ստորադասական նախադասություններ. գլխավոր և յերկրորդական նախադասություններ. բարդ նախադասություն, միավորյալ և համադասական նախադասություններ. շաղկապների գործածությունը. միջանկյալ նախադասություն. կետադրություն։

Տրոհության նշանները և նրանց գործածությունը։

Բացահայտության նշանները և նրանց գործածությունը։

Նախադասության վերլուծություն ըստ տեսակների, անդամների և խոսքի մասերի։

ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՅՈԹՆՅԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ (10-ՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆ)

Բանավոր յեվ գրավոր խոսք

Զեկուցում կազմելու ձևը և զեկուցելու տեխնիկան։ Նկարագրական բնույթ ունեցող գրավոր աշխատանքներ, հիմնավորված կարծիքներ՝ գրական յերկի, կինո նկարի, ցուցահանդեսի մասին և այլն։

Նկարագրական բնույթ ունեցող գրավոր աշխատանքներ (թե տանը և թե դասարանում). գեղարվեստական յերկի հերոսների բնութագրությունը։

Շարադրություն՝ մանրամասն պլանով. (նախաբանով և վերջաբանով)։

Քերականություն յեվ կետադրություն

Ձեվաբանության յեվ շարահյուսության համակարգում.—Ձեվաբանության կրկնողություն. խոսքի մասեր, հոլովում և խոնարհում:

Շարահյուսության կրկնողություն. պարզ և բարդ նախադասության վերլուծություն. կետադրությունը պարզ և բարդ նախադասությունների մեջ:

Վերլուծություն ըստ նախադասության տեսակների, անդամների և ըստ խոսքի մասերի:

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 2
Ա 23079

Հրատ. 4226. Գլավլիտի լիազոր՝ 4191. Պատվեր 1054. Տիրաժ 2000
Տրված է արտադրության 15/XVIII
Ստորագրված է տպագրության 21/XVIII
Թուղթ 62×94. տպագրական 1 մամ. մեկ մամուլում 38400 նիշ. հեղ. 1 մամ.

Պետհրատի տպարան, Երևան. 1937.

2192

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0004455

ԳԻՆԸ 35 Կ.

402

044.

А 23079

Программы

Для неармянских школ

Армянский язык

Гиз Арм. ССР. Ереван 1937 г.

1940 г.

Посо